

امام سجاد(ع) نیکی به پدر و مادر را بازتابی از اطاعت خداوند می‌دانند

امام سجاد(ع) در ادعیه صحیفه سجادیه، با زبانی لطیف و در عین حال کوبنده، به تبیین حقوق الهی و انسانی، وظایف فردی و اجتماعی و راهکارهای تعالی روح و اخلاق پرداخته‌اند.

امام سجاد(ع) در ادعیه صحیفه سجادیه، با زبانی لطیف و در عین حال کوبنده، به تبیین حقوق الهی و انسانی، وظایف فردی و اجتماعی و راهکارهای تعالی روح و اخلاق پرداخته‌اند.

به گزارش خبرنگار مهر، صحیفه سجادیه، مجموعه‌ای بی‌بدیل از ادعیه و مناجات‌های امام سجاد (ع)، چهارمین امام شیعیان، است که در دوران سخت امامت ایشان، پس از واقعه جانگداز عاشورا، تدوین یافته است. این کتاب شریف، که از آن با عناوینی چون انجیل اهل بیت (ع)، زبور آل محمد (ص) و قرآن صاعد یاد می‌شود، نه تنها بیانگر اوج عرفان و معنویت امام (ع) در ارتباط با خداوند متعال است، بلکه گنجینه‌ای گران بها از معارف تربیتی، اخلاقی، اجتماعی و سیاسی را در خود جای داده است.

امام سجاد (ع) در این ادعیه، با زبانی لطیف و در عین حال کوبنده، به تبیین حقوق الهی و انسانی، وظایف فردی و اجتماعی، و راهکارهای تعالی روح و اخلاق پرداخته‌اند. یکی از محورهای کلیدی که در صحیفه سجادیه به آن توجه ویژه شده است، موضوع روابط خانوادگی، به خصوص تعامل میان والدین و فرزندان است. این روابط، سنگ بنای جامعه سالم و سعادت‌مند شمرده می‌شود و امام (ع) با ظرافت خاص خود، ابعاد مختلف آن را با تأکید بر لزوم تعادل و احترام متقابل، روشن ساخته‌اند.

جایگاه سترگ والدین در نگاه تربیتی امام سجاد (ع)

امام سجاد (ع) در دعاها و مناجات‌های خود، جایگاهی رفیع و مقدس برای والدین قائل هستند. این جایگاه، نه تنها ناشی از نقش بیولوژیکی آنان در خلقت فرزند، بلکه حاصل از تلاش‌ها، فداکاری‌ها، و مسئولیت‌های خطیر آنان در قبال تربیت و پرورش فرزندان است. در این میان، دعای بیست و چهارم صحیفه سجادیه، که به دعای والدین مشهور است، سندی زنده و گویا از این دیدگاه است.

امام (ع) در آغاز این دعا، با لحنی سرشار از تواضع و سپاسگزاری، خداوند را بر نعمت وجود والدین و تحمل مشقت‌های آنان در طول سال‌ها، شکر می‌گویند. ایشان اذعان می‌دارند که والدین، سختی‌ها و دشواری‌های فراوانی را برای رشد و بالندگی فرزندان متحمل شده‌اند؛ از دوران حمل و تولد، تا شب زنده داری‌ها، تأمین معاش، و هدایت و تربیت آنان. این اعتراف به زحمات والدین، در واقع، دعوتی است به فرزندان تا قدردان این فداکاری‌ها باشند و این قدردانی را در عمل نیز به نمایش بگذارند.

امام (ع) در این دعا، از خداوند درخواست می‌کنند که حق والدین را بر گردنشان ادا کند. این عبارت، نشان‌دهنده آن است که حتی با تمام تلاش‌ها و فداکاری‌ها، فرزندان هرگز نمی‌توانند به طور کامل، دین خود را به والدین ادا کنند، مگر با یاری و توفیق الهی. از این رو، دعا برای والدین، نه تنها یک وظیفه اخلاقی، بلکه ادای دینی است که با تلاش فردی به تنهایی قابل جبران نیست.

در فرهنگ اسلامی، احترام به والدین، قرین احترام به خداوند دانسته شده است (وَ يٰۤاَلُوْا۟لِدِیْنَ اِحْسٰنًا). امام سجاد (ع) با این دعا، بر این اصل تأکید می‌ورزند که نیکی به والدین، در حقیقت، بازتابی از اطاعت و بندگی خداوند است و نشان‌دهنده درک صحیح از جایگاه خالق و مخلوق.

حقوق بنیادین والدین بر فرزندان؛ تکالیف و مسئولیت‌ها

دعای والدین در صحیفه سجادیه، مجموعه‌ای از حقوق بنیادین والدین را بر فرزندان برمی‌شمارد که رعایت آن‌ها، نه تنها موجب خشنودی والدین، بلکه رضایت پروردگار را نیز به همراه دارد. این حقوق، که جنبه‌های مختلفی از رفتار، گفتار و اندیشه را در بر می‌گیرند، عبارتند از:

۱. احترام و تکریم قلبی و زبانی: امام (ع) در دعای مکارم الاخلاق، از خداوند می‌خواهند که بال‌های ذلت از روی رحمت را بر والدین بگسترانند (وَ اَخْفِضْ لَهُمَّا جَنَاحَ الدَّلِّیِّ مِنَ الرَّحْمَةِ). این عبارت، نهایت ادب، فروتنی و احترام قلبی را در برابر والدین نمایان می‌سازد. فرزند باید بداند که والدین، حتی در دوران پیری و ضعف، شایسته نهایت احترام و تکریم هستند.

پرهیز از هرگونه سخن تند، بی ادبانه، یا تحقیرآمیز نسبت به والدین، و استفاده از لحنی نرم و دلنشین، از مصادیق بارز این احترام است. قرآن کریم نیز از گفتن «ف» به والدین نهی کرده است، که نشان دهنده حساسیت اسلام به این موضوع است.

۲. نیکی و احسان عملی: فرزندان وظیفه دارند که در حد توان، به والدین خود خدمت کرده و در رفع نیازها و مشکلات آنان بکوشند. این خدمت، می تواند شامل کمک در امور منزل، رسیدگی به سلامتی، یا تأمین معاش در صورت نیاز باشد. در صورت لزوم، فرزندان باید آمادگی بذل مال و حتی جان خود را برای رفاه و آسایش والدین داشته باشند. این اوج ایثار و فداکاری در حق والدین است.

۳. اطاعت و فرمان برداری: والدین، به عنوان راهنمایان اولیه فرزندان، حق دارند که آنان را در مسیر صحیح هدایت کنند. فرزندان نیز موظفند تا جایی که دستورات والدین با موازین شرعی و الهی منافات نداشته باشد، از آنان اطاعت کنند. در امور زندگی، فرزندان باید به نظرات و تصمیمات والدین، به ویژه در مسائل مهم، احترام بگذارند، حتی اگر خودشان دیدگاه متفاوتی داشته باشند.

۴. یادآوری دائمی و حفظ خاطره: امام (ع) در دعا، از خداوند درخواست می کنند که یاد والدین را همواره در دل فرزندان زنده نگه دارد (اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمْ صِغَرَى). این یادآوری، باعث می شود فرزندان، وظایف خود را فراموش نکنند و همواره به فکر والدین خود باشند. ذکر خیر والدین، بیان فضائل و مناقب آنان، و یادآوری خاطرات خوش، بخشی از این یادآوری لسانی است که به تحکیم روابط خانوادگی کمک می کند.

۵. دعا و طلب مغفرت: وظیفه فرزند نسبت به والدین، پس از وفات آنان نیز ادامه می یابد. امام (ع) با درخواست مغفرت برای والدین، نشان می دهند که رابطه فرزند با والدین، یک رابطه ابدی است که با دعا و طلب رحمت الهی، تداوم می یابد. این دعا، هم برای والدین و هم برای خود فرزند، آثار معنوی فراوانی دارد. نیکوکاری ها و اعمال صالحی که به نیابت از والدین انجام می شود، مانند قرائت قرآن، صدقه دادن، و یا انجام حج، همگی مصداق دعای خیر و ادای دین نسبت به آنان است.

حقوق متقابل فرزندان بر والدین؛ مسئولیت های تربیتی و عاطفی

هرچند ادعیه امام سجاد (ع) بیشتر بر حقوق والدین تأکید دارند، اما این به معنای نادیده گرفتن حقوق فرزندان نیست. در خلال همین ادعیه و در سایر آموزه های اسلامی، حقوقی برای فرزندان بر والدین نیز برشمرده شده است که رعایت آن ها، ضامن سلامت روانی و اخلاقی فرزندان و استحکام بنیان خانواده است.

تربیت صحیح و هدایت دینی: وظیفه اصلی والدین، آموزش اصول عقاید، احکام شرعی، و اخلاق اسلامی به فرزندان است. این آموزش، باید از سنین کودکی آغاز شود و به صورت مستمر ادامه یابد. والدین، بهترین الگو برای فرزندان خود هستند. رفتار، گفتار، و اخلاق والدین، بیشترین تأثیر را بر شکل گیری شخصیت فرزندان دارد. از این رو، والدین باید خود، مظهر ارزش های دینی و اخلاقی باشند. فراهم کردن فضایی در خانه که یاد خدا، انس با قرآن، و محبت اهل بیت (ع) در آن حاکم باشد، از وظایف مهم والدین در تربیت دینی فرزندان است.

محبت، مهربانی و رأفت: والدین باید به فرزندان خود محبت کرده و این محبت را به اشکال مختلف، کلامی و رفتاری، ابراز دارند. کمبود محبت، می تواند آسیب های روحی و عاطفی عمیقی به فرزندان وارد کند. برخورد مهربانانه، صبورانه، و عادلانه با فرزندان، از اصول اساسی تربیت است. پرخاشگری، خشونت، و بی عدالتی در برخورد با فرزندان، نه تنها سودی ندارد، بلکه باعث گریز آنان از والدین می شود.

تأمین نیازهای اساسی: تأمین خوراک، پوشاک، مسکن، و بهداشت فرزندان، از وظایف اولیه والدین است. فراهم کردن امنیت عاطفی، احساس تعلق، و احترام به شخصیت فرزندان، از نیازهای روانی اساسی است که والدین باید به آن توجه کنند.

دعای خیر برای فرزندان: دعای والدین برای فرزندان، از چنان قدرتی برخوردار است که می تواند سرنوشت آنان را تغییر دهد. امام سجاد (ع) خود، الگوی دعای خیر برای فرزندان هستند و این سنت حسنه، باید در میان خانواده ها ترویج یابد. والدین باید همواره برای صلاح، سعادت، هدایت، و موفقیت فرزندان خود در دنیا و آخرت، دعا کنند.

تعامل متقابل و چرخه رحمت؛ پیوند ناگسستنی خانواده

نکته ظریف و عمیق در نگاه امام سجاد (ع) به روابط والدین و فرزندان، تأکید بر تعامل متقابل و چرخه رحمت است. این بدان

معناست که رابطه، یک رابطه یک طرفه نیست، بلکه یک تعامل پویا و دوسویه است که در آن، هر طرف، حقوق و وظایفی نسبت به طرف دیگر دارد.

همانگونه که والدین برای فرزندان زحمت می کشند و حقوقی بر گردن آنان دارند، فرزندان نیز با نیکی و احسان به والدین، در واقع، بخشی از این دین را ادا می کنند و این چرخه رحمت را کامل می نمایند. دعای فرزند برای والدین، مصداق بارز این جبران معنوی است. دعای والدین در صحیفه سجادیه، تنها یک درخواست از خداوند نیست، بلکه تجلی گر یک رابطه جامع و متکامل است. در این دعا، فرزند، خود را در مقام طلب کننده برای والدین نشان می دهد و این، نشان از درک عمیق او از جایگاه والدین و وظایف خود دارد. این تعامل متقابل، باعث تداوم و استحکام پیوند خانوادگی می شود. احترام، محبت، و دعای متقابل، نه تنها در زمان حیات والدین، بلکه پس از وفات آنان نیز ادامه می یابد و این، همان صله رحم به معنای حقیقی آن است.

در پرتو ادعیه نورانی صحیفه سجادیه، به ویژه دعای والدین، امام سجاد (ع) چارچوبی جامع و فراگیر برای روابط والدین و فرزندان ترسیم نموده اند. این چارچوب، بر پایه احترام، نیکی، اطاعت (مشروط)، دعا، تربیت صحیح، محبت، و تعامل متقابل بنا شده است. صحیفه سجادیه، تنها مجموعه ای از عبارات دعا نیست، بلکه منشور هدایتی است که راه سعادت فردی و خانوادگی را روشن می سازد. با پیروی از این آموزه های گران بها، می توانیم روابطی سرشار از مهر، احترام، و معنویت را در کانون خانواده بنا نهیم و به وظایف خود در قبال نسل های پیشین و آیندگان، به بهترین نحو عمل کنیم.